

La universitat assetjada. Testimonis d'un naufragi

Francisco Esteban

Jesús Hernández; Álvaro Delgado-Gal; Xavier Pericay (Eds.). *La universidad cercada. Testimonios de un naufragio*. Barcelona, Anagrama, 2013, 386 pàgines.

El segle XXI no ha començat de qualsevol manera per a la universitat europea. Pel que sembla, aquest nou segle és un moment idoni per a construir-ne una de nova. Algunes veus profètiques i ments visionàries ja albiraven, a les acaballes del segle XX, que una insòlita universitat es podria erigir en aquests temps inèdits, o com molt bé s'ha dit, hipermoderns (Vilanova, 2014).

Dit i fet, un grup de polítics i gestors, amb els seus corresponents batallons multidisciplinars d'assessors, van decidir que Bolonya seria el nom de la nova universitat, tot rememorant i homenatjant la que es considera que va ser la primera institució universitària del vell i ara irreconeixible continent, i que fou fundada l'any 1088. A dia d'avui, els vint-i-set països de la Unió Europea i d'altres com Andorra, Rússia o Turquia, fins arribar a quaranta-set, formen part del conegut Espai Europeu d'Educació Superior (EEES). Qui sap si la xifra de països membres augmentarà, o si un rere l'altre, i per diverses raons, s'aniran retirant conforme el segle hipermodern avanci. Sigui com sigui, les noves circumstàncies econòmiques, socials, culturals, científiques, etc., són certament particulars, no cal explicitar-les, i la nova Bolonya ha d'estar a la seva alçada: ha de ser una construcció singular, quelcom nou.

El més sorprenent de tot, però, és que aquest magnífic procés de construcció és al mateix temps un curiós procés de deconstrucció. Un procés, aquest segon, que queda amagat sota el primer i principal. El procés de construcció enlluerna, mentre que el de deconstrucció queda a les fosques. Allò que hi havia abans de la nova Bolonya s'enderroca a poc a poc, i sobretot va caient, dia rere dia, en un estat d'oblit i d'abandonament. Fins i tot, i en determinades ocasions, sembla com si la nova Bolonya nasqués del no res, com si abans d'aquesta, i tal i com explicava Hesíode en relació a la cosmologia, hi hagués un estat previ de caos universitari, res que la precedís ni que l'originés.

La nova Bolonya és una universitat que, com afirmava Stefan Collini al començament del seu famós i influent llibre (Collini, 2012), no vol deixar cap dubte quan se li planteja la gran pregunta: per a què està la universitat? per a què serveix? què en podem treure? La nova Bolonya és la construcció d'una universitat útil, eficient i engrescadora, entenent aquests conceptes en la seva accepció postmoderna i neoliberal, i la deconstrucció de, com tantes vegades s'ha dit, la torre d'ivori aïllada i ensopida, de la universitat improductiva que es dedica a qüestions ineficaces, o per què no dir-ho, a mirar-se el melic. La nova Bolonya és l'aixecament de l'avantguarda i la novetat, i la decons-

trucció d'allò clàssic i la tradició. Així doncs, quin sentit té repensar el naixement de la ciència aplicada mesopotàmica i egípcia? I de la ciència especulativa (filosofia) que varen desenvolupar els grecs quan contemplaven el món segons les teories que la raó construïa? Quina utilitat té tornar a dir: no entri aquí qui no sàpiga geometria, la famosa inscripció del frontis de l'acadèmia platònica? O tornar a escoltar Arquímedes de Siracusa, quan deia que els seus descobriments en mecànica eren un entreteniment marginal en relació a la seva veritable activitat de matemàtic-filòsof? Per què fixar-nos en el museu i la biblioteca d'Alexandria on es donaren els ingredients del que serien les futures acadèmies universitàries? Què ens pot aportar allò que succeïa a les primeres universitats de París, Bolonya o Oxford de l'Alta Edat Mitjana? Menys encara, què en podem treure avui de la Universitat Imperial de Xina que fou instaurada l'any 124 a.C.? O de les madrasses islàmiques del segle XI? Per què tornar a llegir els textos de Wilhelm von Humboldt, José Ortega y Gasset, els cardenals Newman i Mercier, Karl Jaspers, Max Horkheimer i tants d'altres? Bolonya, la d'avui i la nova, podria, en qualsevol cas, disposar d'una mena de bagul dels records per poder guardar tots aquests fets i sobretot aquestes idees anomenades clàssiques. Al cap i la fi, el que és clàssic, la tradició i el passat, es mereixen un cert respecte, i qui sap, si en un moment concret, algú pot tenir cert interès personal en obrir-lo per donar un cop d'ull al seu interior.

La universidad cercada reuneix un conjunt de relats vitals que durant molts anys, pràcticament tota una vida, s'han escrit a la universitat, i per a la universitat. No són relats imaginaris o ideals, són experiències universitàries viscudes, amb noms i cognoms, experiències reals ubicades en un temps i un espai. Tampoc són

narracions que es desentenguin de la nova Bolonya, o que es dediquin a la crítica fàcil sobre el que actualment està succeint. Tot el contrari, se n'ocupen d'una manera considerable, ja que observen acuradament el seu procés de construcció, i el que és més important, el contrasten amb el procés de deconstrucció, amb aquelles idees i pràctiques universitàries clàssiques que encara parlen, moltes de les quals, per cert, brollen de la pròpia etimologia de la *universitas*, de la comunitat de mestres i estudiants que cerquen la veritat, el bé i la bellesa de la realitat. Sortosament, per als diferents autors de *La universidad cercada*, un pensament i una pràctica universitària clàssiques no és quelcom antic, vetust o arcaic, sinó quelcom que no s'ha acabat mai de dir i de fer, que per molt que tingui una edat considerable, siguin anys o fins i tot segles, continua sent actual, que sempre que es pensa i es segueix ofereix quelcom nou. Cap d'ells diria, ens ho podem imaginar, que una classe magistral, una bona classe magistral s'entén, és quelcom obsolet, sinó que és, més aviat, una pràctica universitària sempre nova, i segons com es miri, amb més vida que el millor dels *powerpoints* que podem imaginar.

Ara bé, aquests meticulosos exercicis d'observació i contrastació que ens ofereix el llibre entre el que la universitat d'avui és i el que hauria de ser poden ser vistos, com diu el subtítol del llibre, com a *testimonis d'un naufragi*. El nou navili universitari és potser el més modern i útil que podem tenir, el que millor navega per les aigües hipermodernes, neoliberals i psicopedagògiques, però també és un navili que ha perdut el seu nord perquè la formulació d'aquest s'ha deixat en mans dels que no el coneixen o que ni tan sols s'han detingut a cercar-lo. És un navili que ha incorporat innovadores i sorprenents missions, però que ha llençat per la borda

el seu destí, aquell per al que va ser concebut ja fa molt temps, un destí que, tot sigui dit, mai s'ha desentès de la realitat. La història de la universitat no és la història d'una institució clàssica, és la crònica d'un fet prioritari i essencial per a qualsevol època i comunitat social: l'Educació Superior dels seus membres, l'aprenentatge superior que han de demostrar els seus biòlegs, enginyers, pedagogs, persones que, no es pot oblidar, també esdevenen ciutadans, companys de feina i veïns del barri.

La recerca, la formació i la transmissió del coneixement, per citar les més emblemàtiques missions de la universitat, han adquirit una naturalesa que, encara que s'han adaptat a la nova realitat, no és la seva pròpia. Les noves circumstàncies, i els imaginaris socials que les fonamenten, les han forçat a comportar-se d'una manera que no els correspon. *La universidad cercada* és un llibre curull d'experiències, reflexions i anècdotes que rescaten tot allò que s'està perdent mitjançant el procés de deconstrucció abans esmentat, o també es pot dir, a costa dels tipus de guanys, postmoderns i neoliberals, que s'estan obtenint mitjançant l'actual procés de construcció de la nova Bolonya.

Serveixi d'exemple el que diem a continuació: la universitat d'avui és la universitat on potser es podran titular més persones que mai, i sobretot persones amb condicions individuals i socials més diverses que mai, i per tant, ja no serà un lloc exclusiu de les diferents elits socials, econòmiques i professionals de la comunitat. No només això, les carreres universitàries contemporànies, en la gran majoria de casos, es poden combinar amb una feina remunerada, sigui a mitja o jornada completa, inclouen trobades presencials i virtuals, i han estat concebudes per atendre les singulars preferències dels estudiants. Tal i com ens recorda el professor

Francisco Sosa Wagner al seu capítol «Una ficció enverinada: l'autonomia universitària», la Llei reconeix com a «dret dels estudiants» (article 46.2, lletra i) que aquests poden obtenir reconeixement acadèmic (crèdits) per la seva participació a activitats culturals, esportives, de cooperació, de representació estudiantil, etc.

Certament, és difícil construir una universitat més efectiva i moderna que aquesta, i en diversos sentits més encertada. Ara bé, què en queda de la formació universitària com a experiència vital, com quelcom digne de ser conquerit en el sentit més profund dels termes? Com diu el professor Víctor Pérez-Díaz, al seu capítol «Mestres i deixebles»: «Els estudiants [...] arriben a les universitats pensant que exerceixen una espècie de dret natural a ser universitaris, i estan predisposats a travessar-la amb el menor cost possible, en pocs anys, i obtenir el seu títol. Això resulta relativament fàcil, perquè no hi ha filtres al principi, ni durant la carrera en molts casos, degut a que ningú vol tenir problemes amb ningú, i es viu amb el viu i deixa viure: al dia i sense traumes» (p. 310). Segons això, què succeeix amb la formació universitària? No és atrevit dir, en aquest cas concret, que l'originària i original missió formativa de la universitat està assetjada per una altra que planteja seriosos dubtes i preocupacions.

Són moltes les antinòmies que el lector pot trobar a *La universidad cercada*. Són moltes les raons que justifiquen el principal tema del llibre: la construcció d'una nova universitat no es pot fer a costa de la deconstrucció del que durant tant temps, i no precisament per caprici de ningú, ha estat la universitat. En cas contrari, serem espectadors del que diu el subtítol del llibre, serem *testimonis d'un naufragi*.

Per alguns, la nova Bolonya és aquella universitat que, com deia Ortega y Gasset (1983, per bé que l'original prové de 1930), fingeix ser el que no és, és a dir, que la seva essència és pura falsedat; o que com escrivia el professor Miguel Siguán el 10 de gener de 2005 a *La Vanguardia* en un article titulat «La tercera edat de la universitat»: «s'ha allunyat tant del que es considerava el seu ideal, que potser seria convenient trobar-li un altre nom». Per altres, i gràcies a llibres com aquest, queda l'esperança de mantenir dempeus la idea de la universitat, de no malbaratar la seva raó de ser. *La universidad cercada* no és una illa enmig de l'oceà, sinó que forma part d'un petit arxipèlag de reflexions, llibres i articles, i per què no dir-ho, també converses de passadissos i despatxos universitaris, que des de fa un cert temps tracten sobre què està succeint a la universitat i amb la universitat.

No es pot perdre aquesta esperança; de fet i ben mirat, sembla ser que ni la nova Bolonya la vol perdre. Sense anar més lluny el procés de construcció de la nova Bolonya no ha esborrat els lemes, majoritàriament escrits en llatí, que acompanyen els escuts de no poques universitats. Poc importa el temps de la seva fundació, la realitat on es trobin ubicades o els àmbits científics i formatius als que ara es dediquen, les nostres universitats europees i d'arreu del món, honoren aquesta esperança: Veritat, Llibertat, Persona, Comunitat, Saviesa, Llum, Treball, Virtut, i altres paraules de la mateixa profunditat, formen combinacions que apunten en la mateixa direcció, que tracten d'emparaular el sentit i la naturalesa de la universitat.

Referències

- Collini S. (2012) *What are universities for?* London: Penguin Books.
- Ortega y Gasset, J. (1983). *La misión de la universidad*. Madrid: Alianza Editorial [1930].
- Vilanou, C. (2014) «Repensar la universitat en temps hipermoderns», *Revista Realisme Existencial*, 77, p. 5-7.